

*Мисливий В. А.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Функції будь-якої системи, у тому числі і кримінально-виконавчої, визначають основні напрями діяльності останньої та пов'язані з її метою та завданнями. Водночас аналіз правових засад діяльності державних структур показує, що чинне законодавство, як правило, визначає мету і завдання їх діяльності, а що стосується функцій, то визначення останніх відсутнє або здійснюється вибірково. Одним з виключних прикладів такого положення є законодавче закріплення функцій Ради національної безпеки і оборони України [1], але можливо тому, що до цього зобов'язує ч. 8 ст. 107 Конституції України, яка, зокрема, містить імператив про те, що «...функції Ради національної безпеки і оборони України визначаються законом» [2].

У багатьох інших випадках у нормах законів, які визначають правові засади тієї чи іншої галузі законодавства або статус державних органів, відсутній єдиний підхід щодо розуміння поняття «функція». Функції таких органів визначаються за різними критеріями, вони плутаються з повноваженнями, завданнями, компетенцією цих органів або в окремих випадках взагалі не визначаються [3, с. 24].

Так, чинний Кримінально-виконавчий кодекс України (далі – КВК України) визначає завдання кримінально-виконавчого законодавства як: «визначення принципів виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків; порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі; а також регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними» [4].

Такий підхід є традиційним для законодавства галузей публічного права, зокрема адміністративного та кримінального. Вочевидь законодавець вважає за

доцільне вироблення понять та змісту відповідних функцій цих галузей права їх доктринальною складовою, що в цілому вважається прийнятним.

Дещо інший підхід до розуміння визначення функцій стосується державних інституцій, які є носіями таких функцій та відповідальними за їх практичну реалізацію в своїй діяльності. Очевидно, що статусні закони та інші нормативні акти таких державних органів мають обов'язково передбачати правове визначення їх функцій.

Проте, аналіз Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» показує, що в ньому сформульовані лише завдання, які покладаються на кримінально-виконавчу службу щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань [5]. Не визначало функцій у цій сфері і раніше чинне «Положення про Державну пенітенціарну службу України», яке, знову таки, окреслювало лише коло її основних завдань: 1) реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань; 2) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань; 3) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту; 4) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту [6].

Отже зазначені законодавчі та інші нормативно-правові акти взагалі не передбачають переліку та визначення функцій як самої галузі кримінально-виконавчого права, так і функцій провідної державної інституції у цій сфері – Державної кримінально-виконавчої служби України. І хоча ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», яка визначає структуру та чисельність останньої, наче побіжно згадує, що ця служба «відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції», проте ознак, визначення або змісту цих функцій закон не передбачає.

Незважаючи на чисельні випадки вживання терміну «функції», не містить їх визначення також і зміст проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» (реєстраційний № 7337 від 24.11.2017), який знаходиться на розгляді у Верховній Раді України та претендує на роль важливого регулятора суспільних відносин у зазначеній сфері [7].

То ж можливо категорія «функція» вважається не притаманною кримінально-виконавчій теорії, законодавству цієї галузі чи взагалі кримінально-виконавчій системі? Вважаємо, що це не так, адже звернення до окремих джерел з кримінально-виконавчого права свідчить про зворотне. Так, у навчальній літературі відзначається, що із завданнями кримінально-виконавчого права

корелюють відповідні функції, а основними з них виступають: охоронювальна, виправна, запобіжна, регулятивна і соціальна, та надалі розкривається їх зміст [8, с. 41-42]. Водночас, у сучасних наукових публікаціях пропонуються класифікації функцій кримінально-виконавчої системи, зокрема таких її видів, як: 1) кримінально-виконавча; 2) виправно-ресоціалізаційна; 3) запобіжна; 4) оперативно-розшукова тощо [9, с. 6].

Звичайно, що наведені класифікації далеко не вичерпують проблему визначення функцій цієї системи, оскільки вони мають враховувати такі напрями діяльності, як: виробничо-господарська, адже згадана функція за умов залучення засуджених до праці спрямована на формування в них позитивних навичок соціального життя; соціально-компенсаційна, пов'язана з відшкодування із зароблених засудженими коштів жертвам злочинів; процесуальна функція – обумовлена наявністю в цій системі органів досудового розслідування та деякі інші.

На наш погляд, незважаючи на те, що сучасний процес законотворчості при формуванні статусних та інших законів та нормативно-правових актів у більшості випадків вказує на тенденцію уникнення застосування поняття «функцій», на що, зокрема, вказує ситуація в кримінально-виконавчій системі, вважаємо такий підхід неприйнятним.

Враховуючи необхідність реформування кримінально-виконавчої системи в сучасних умовах, необхідно створення її нової парадигми, а відтак розроблення вчення про функції даної системи. Вважаємо, що підтвердженням цього є положення, сформульоване у меті «Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України», яке вимагає встановлення відповідності між завданнями та функціями органів зазначеної системи [10].

Нормативне визначення функцій державних інституцій має важливе методологічне значення як в теоретичному так і прикладному аспектах, оскільки чітке уявлення щодо їх системи та результатів реалізації є підставою для визначення ефективності діяльності кримінально-виконавчої системи та обґрунтування шляхів і заходів її подальшого розвитку та вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року № 183/98 // Відомості Верховної Ради України, 1998. № 35. ст. 237.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. ст. 141.
3. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навчальний посібник. К.: Атіка, 2002. 576 с.

4. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України, 2004. № 3-4. ст. 21.

5. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України, 2005. № 30. ст. 409.

6. Положення про Державну пенітенціарну службу України: затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 394/2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=394%2F2011> (втратило чинність).

7. Проект Закону України «Про пенітенціарну систему» (реєстр. № 7337 від 24.11.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62965.

8. Кримінально-виконавче право: навчальний посібник / Вид. 2-ге, зм. і доп. / за ред. Т. А. Денисової. К.: Істина, 2010. 400 с.

9. Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2018. 36 с.

10. Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р // Урядовий кур'єр від 22.09.2017. № 178.

*Мозоль Н. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ*

ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ МЕДІАЦІЇ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

В умовах запровадження державних стандартів юридичної освіти, роботи фахівців над проектом закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» набуває актуальності проблема змістового наповнення навчальних дисциплін для здобувачів вищої юридичної освіти.

Вважаємо за необхідне в процесі вивчення теорії держави та права у вищих навчальних закладах юридичного спрямування особливу увагу зосередити на понятті медіації. Зазвичай медіацію (від англ. *mediation* – посередництво) розглядають як один зі шляхів альтернативного врегулювання конфлікту, що передбачає участь третьої нейтральної, неупередженої, незацікавленої в даному